

Новосьолова В.І.

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
відділу навчання української мови та літератури,
Інститут педагогіки НАПН України
м. Київ, Україна

ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ВПРОДОВЖ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ, ЗОКРЕМА В УМОВАХ ЕКСТРЕМАЛЬНИХ ЖИТТЄВИХ СИТУАЦІЙ

В умовах пандемічних, воєнних та інших екстремальних ситуацій і природних катаклізмів виснажуються захисні функції людського організму й життєдіяльності. Особливо вразливою є психоемоційна сфера здобувачів освіти. Уникнути згубного впливу стресу дасть змогу вироблення в учнів і учениць вміння зберігати власну емоційну рівновагу в будь-якій ситуації та взаємодіяти з емотивною сферою оточення, зокрема розпізнавати різні емоції, визначати негативні і позитивні почуття, спрямовувати власні й чужі емоції в раціональне русло, відокремлювати особисті відчуття й судження від фактів. Необхідно навчити учнів точно оцінювати ситуацію, бути стійкими до стресу і впливу негативних емоцій, отже розвивати власний емоційний інтелект, що даватиме змогу максимально активізувати внутрішні ресурси організму в будь-якій екстремальній життєвій ситуації, налаштувати систему дружніх і відкритих стосунків з людьми, регулювати власні емоції.

Емоційна й експресивна функції мови передбачають забезпечення передавання емоцій і почуттів мовця лексичними засобами мови, формування оцінного ставлення до сказаного, мовленнєвого процесу й самих мовців, вибір морально-етичних цінностей мовною особистістю.

Спостереження за освітнім процесом навчання української мови в закладах загальної середньої освіти впродовж вимушеного формату онлайн під час коронавірусної пандемії дало змогу з'ясувати, що брак спеціальної роботи над активізацією словникового запасу учнів відповідною лексикою спричиняє недостатню сформованість умінь вибирати з власного тезаурусу потрібні лексеми, які необхідні для точного висловлення власних почуттів, опису емоційного стану, ставлення до почутої інформації.

Рівень формування вмінь використовувати емоційно забарвлені слова в процесі усного спілкування й створення письмових висловлень, залежить від вправності у тлумаченні лексичного значення слова; розвитку уваги до незнайомих слів; орієнтування в ситуації мовлення; визначення сфери й функції вживання слів відповідної лексичної групи в тексті; усвідомлення текстотворчих функцій слова; дотримання лексичних норм.

Активізації цього пласту лексики в мовленні учнів і учениць сприятиме застосування методу моделювання висловлювання, який спонукає до вживання виучуваної лексики відповідно до мовленнєвої ситуації, стилю й типу мовлення.

Ефективними можуть бути такі прийоми навчання: робота над змістом тексту (визначення теми, основної думки тексту/ медіатексту, текстотворчої ролі лексичних одиниць), заміна лексем у тексті, поширення речень тексту синонімами, відтворення деформованого тексту, зіставлення текстів різних стилів мовлення, спеціальні прийоми тлумачення лексичного значення слова тощо.

Ефективною формою роботи з розвитку емоційної стійкості впродовж вивчення української мови може бути цикл уроків, об'єднаних загальною соціокультурною темою (поділеною на мікротеми). Наприклад, тема «Морально-

етична поведінка» може мати такі підтеми: «Світ моїх почуттів», «Сила слова», «Позитивно переосмислюю», «Люди, які викликають найбільшу повагу й захоплення», «Правильно зроблений моральний вибір», «Допомагаю тим, хто цього потребує» та ін. Необхідно сприяти самовияву учнів та взаємодії з людьми, які їх оточують, викликають позитивні емоції і мотивують до ефективних дій. Важливо моделювати теми для спілкування (наприклад, «Пригадай й поділись досвідом, коли тобі вдалося викликати в близьких людей позитивні емоції», «Обговоріть з однокласниками й однокласницями, чому в народних казках добро завжди перемагає, а зло є покараним»; «Чому емоції необхідно пережити і відпустити?»), аби розвивати комунікативні вміння учнів, зокрема в процесі діалогічного мовлення усвідомлювати власні й чужі прагнення, емоції й переживання.

Об'єктивна потреба в застосуванні нового педагогічного досвіду роботи дистанційного навчання в умовах воєнного часу зумовила те, що в ключі найефективніших способів цього формату навчання зосереджується на розробленні вправ для набуття в учнів навичок онлайн-самостійного й групового виконання навчальних вправ. Необхідно формувати здатність в учнів створювати різноманітні тексти / медіатексти з різною метою та для різних аудиторій, використовуючи відповідні лексичні засоби. Можна запропонувати учням запитати у батьків, з кого вони брали приклад, коли були юнацького віку, кого наслідують тепер й поцікавитися, як це допомогло їм долати стресові ситуації і вплинуло на їхнє подальше життя та написати про це допис в груповому чаті класу. Також ефективним, на нашу думку, буде завдання, наприклад, взяти участь у дискусії, обрати позицію одного з її учасників та аргументувати свою думку: «– Я не вірю, що антигерой раптом може змінитися й перетворитися на

позитивного персонажа; – Дарма, бо в надзвичайних (екстремальних) умовах люди можуть змінити свою думку про щось, та й самі змінюються».

Здобувати досвід добродесного спілкування в мережі Інтернет, щоб не стати офірою інформаційної війни, зокрема вчитися розрізняти фейки, перевіряти інформацію на її достовірність допоможуть завдання на кшталт «Знайди офіційне підтвердження інформації про позитивний вплив вакцинації на організм людини»; «Обговори з однокласниками та однокласницями, у чому цінність порад психологів про те, як допомогти адаптуватися тим, хто евакуювався із міст з активними бойовими діями. Чому важливо бути відповідальним за власне мовлення?»; «Як ти розумієш крилатий вислів «Слово – срібло, а мовчання – золото»? У яких ситуаціях краще змовчати, ніж щось говорити?».

Важливо допомогти здобувачам освіти усвідомити, що життя – це постійне джерело змін, тому цілком викоринити стрес неможливо, але необхідно формувати емоційну стійкість, яка допоможе активізувати внутрішні ресурси організму й зберігати власну емоційну рівновагу, здоров'я та самопочуття.

